

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Działania na rzecz aktywności społecznej osób starszych w Polsce

Author: Joanna Lustig

Citation style: Lustig Joanna. (2018). Działania na rzecz aktywności społecznej osób starszych w Polsce. W: A. Czyż, S. Kubas (red.), "Na drodze do wyjaśnienia problemów politycznych : księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Markowi Barańskiemu" (S. 539-554). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Działania na rzecz aktywności społecznej osób starszych w Polsce

O konieczności zdefiniowania polityki senioralnej oraz podjęcia w jej ramach działań, które umożliwiłyby osobom starszym artykulację swoich potrzeb oraz prowadzenie godnego życia, w Polsce zaczęto głośno mówić w 2012 roku. Dostrzeżono wówczas konieczność zintensyfikowania działań wzmacniających aktywność społeczną seniorów. Aktywność społeczna to „wszystkie unormowane społecznie działania jednostek, wykonywane w ramach określonych ról społecznych; cechą aktywności społecznej jest czynny stan jednostki, przejawiający się w oddziaływaniu na otoczenie przyrodnicze i społeczne; tak szeroko rozumiana aktywność społeczna jednostki wyraża się w pracy zawodowej, zdobywaniu wiedzy, twórczości, zabawie, uczestnictwie w różnych grupach społecznych, a o jej poziomie decydują czynniki wewnętrzne i zewnętrzne o charakterze psychologicznym, biologicznym i społecznym”¹. Wśród zidentyfikowanych barier utrudniających tę aktywność należy wymienić między innymi: niekorzystną sytuację materialną części osób starszych, powodującą zmniejszenie oczekiwań dotyczących jakości życia, pogarszanie się stanu zdrowia, cyfrowe wykluczenie czy poczucie osamotnienia i marginalizacji². W związku z tym w ostatnich latach były podejmowane inicjatywy mające

---

¹ *Aktywność społeczna*. W: *Encyklopedia PWN*. <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/aktywnosc-spoeczna;3867107.html> [data dostępu: 21.04.2017].

² Szerzej zob. P. BŁĘDOWSKI, J. CZAPIŃSKI: *Aktywność społeczna osób starszych w kontekście percepcji Polaków. Diagnoza społeczna 2013. Raport tematyczny*. Warszawa, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2014.

na celu przeciwdziałanie niekorzystnym sytuacjom w życiu seniorów, mobilizowanie ich do większej aktywności społecznej oraz tworzenie odpowiednich warunków do takiej aktywności, a także wzmacnianie u osób starszych przekonania, że artykułowane przez nie potrzeby nie zostaną zbagatelizowane.

W najbliższych latach Polska, podobnie jak większość państw europejskich, będzie w coraz większym stopniu zmagać się z wyzwaniem, jakim jest starzenie się społeczeństwa³. Seniorzy nie powinni być jednak tylko biernymi odbiorcami różnego rodzaju świadczeń. Dysponują bowiem olbrzymim potencjałem, który mogą wykorzystać jako aktywni uczestnicy życia społecznego, gospodarczego i politycznego.

Rok 2012, decyzją Parlamentu Europejskiego oraz Rady Unii Europejskiej z 14 września 2011 roku⁴, został ustanowiony Europejskim Rokiem Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej. W decyzji wskazano między innymi, że ogólnym celem inicjatywy jest ułatwienie tworzenia kultury aktywności osób starszych w Europie na podstawie zasady otwartości społeczeństwa na wszystkie grupy wiekowe. W ramach Europejskiego Roku podjęto wiele działań na poziomie europejskim i krajowym na rzecz promowania kultury aktywności seniorów⁵.

---

3 Rezultatem przemian w procesach demograficznych, a przede wszystkim trwającej od początku lat 90. XX wieku depresji urodzeniowej, są zmiany w liczbie i strukturze ludności według wieku. W perspektywie tzw. ekonomicznych grup wieku (wiek przedprodukcyjny: 0–17 lat; wiek produkcyjny: 18–59 lat – kobiety i 18–64 lata – mężczyźni; wiek poprodukcyjny: 60 lat i więcej – kobiety i 65 lat i więcej – mężczyźni) obserwowane jest sukcesywne zmniejszenie się liczby i odsetka dzieci i młodzieży. W końcu 2016 roku udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej populacji wyniósł 17,9% (w 1990 roku wynosił 29,0%, w 2000 roku – 24,4%, w 2010 roku – 18,8%, a w 2015 roku – 18,0%). W latach 2000–2008, w wyniku wchodzenia w wiek produkcyjny osób urodzonych w okresie ostatniego wyżu demograficznego (z początku lat 80. XX wieku), rósł udział ludności tej grupy wiekowej w ogólnej populacji (w 2000 roku wynosił 60,8%, w 2005 roku – 64,0%, w 2006 roku – 64,2%, w 2007 roku – 64,4%, w 2008 roku – 64,5% i w 2009 roku – również 64,5%). Od 2010 roku odsetek osób w wieku produkcyjnym maleje i w 2016 roku wyniósł 61,9%, co wynika między innymi z procesu przechodzenia do grupy wieku poprodukcyjnego licznych roczników z pierwszej połowy lat 50. XX wieku. W ostatnich latach obserwuje się także dalszy wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. W końcu 2016 roku udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej populacji wyniósł 20,2% (w 1990 roku wynosił 12,8%, w 2000 roku – 14,8%, w 2010 roku – 16,8%, a w 2015 roku – 19,6%). *Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2014 roku*. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny, 2015, s. 16–17, 22; *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2015 roku. Stan w dniu 31 XII*. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny, 2016, s. 166–167; *Ludność w 2016 roku*. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny, 2017, s. 3.

4 Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 940/2011/UE z dnia 14 września 2011 r. w sprawie Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej (2012). Dz.U. UE 23.09.2011, L246.

5 *Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 w Polsce. Raport ewaluacyjny*. Warszawa, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2013. <https://www.mpips.gov.pl>

W Polsce rok 2012 – zgodnie z uchwałą Senatu RP⁶ – był także Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Do głównych celów działalności UTW można zaliczyć: wspieranie osób starszych w funkcjonowaniu intelektualnym, społecznym i fizycznym, w zdobywaniu wiedzy i umiejętności, ułatwianie seniorom kontaktów z takimi instytucjami, jak służba zdrowia, ośrodki kultury czy ośrodki rehabilitacyjne, angażowanie słuchaczy w działalność sportową i turystyczną oraz w aktywność na rzecz otaczającego ich środowiska⁷.

Pierwszy UTW powstał we Francji, w Tuluzie, w 1973 roku, z inicjatywy profesora prawa i nauk społecznych Pierre'a Vellasa⁸. Polska była trzecim krajem, po Francji i Belgii, w którym rozwinął się ruch UTW. Pierwsza taka placówka powstała w 1975 roku w warszawskim Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego⁹. Jego założycielką była profesor Halina Szwarz – doktor nauk medycznych, zajmująca się gerontologią.

W 2015 roku ogólnopolskim badaniem dotyczącym UTW przeprowadzonym przez GUS zostały objęte 464 placówki, prowadzone przez stowarzyszenia lub fundacje (266), szkoły wyższe (109), ośrodki kultury i biblioteki (76), instytucje pomocy społecznej lub inne jednostki powoływane przez urząd miasta bądź gminy (11) i inne podmioty (2)¹⁰. Przedstawiciele UTW biorą aktywny udział w kreowaniu polityki senioralnej, głównie poprzez działalność związaną z funkcjami sprawowanymi w Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku¹¹ i w Fundacji „Ogólnopolskie Porozumienie Uniwersytetów Trzeciego Wieku”¹².

Na podstawie Zarządzenia Nr 68 Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2012 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Pracy i Polityki Społecz-

---

gov.pl/seniorzyaktywne-starzenie/europejski-rok-aktywnosci-osob-starszych-i-solidarnosci-miedzypokoleniowej-2012/raport-ewaluacyjny/ [data dostępu: 18.04.2017].

6 „W Europejskim Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej, pragnąc określić znaczenie edukacji dla rozwoju i wykorzystania potencjału starszego pokolenia Polaków oraz wskazać na ogromną rolę, jaką odgrywają seniorskie organizacje samopomocowe, Senat Rzeczypospolitej Polskiej ustanawia rok 2012 Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku”. Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 lutego 2012 r. w sprawie ustanowienia roku 2012 Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku. M.P. z 2012 r., poz. 65.

7 *Uniwersytety trzeciego wieku*. http://senior.gov.pl/katalog_dobrych_praktyk/strona/14 [data dostępu: 8.04.2018].

8 B. ZIĘBIŃSKA: *Uniwersytety Trzeciego Wieku jako instytucje przeciwdziałające marginalizacji osób starszych*. Katowice, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, 2010, s. 165.

9 *Ibidem*, s. 187.

10 *Uniwersytety Trzeciego Wieku – wstępne wyniki badania za rok 2014/2015*. Departament Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, Urząd Statystyczny w Gdańsku, [s.a.], s. 1.

11 Szersze informacje na temat tego podmiotu znajdują się na stronie <http://www.federacja-utw.pl/> [data dostępu: 24.04.2017].

12 Szersze informacje na temat tego podmiotu znajdują się na stronie <http://www.fundacjaoputw.pl/> [data dostępu: 24.04.2017].

nej¹³ utworzono Departament Polityki Senioralnej. Jednostka ta, funkcjonująca obecnie w ramach Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej¹⁴, odpowiada za inicjowanie i intensyfikowanie działań na rzecz seniorów, tworzenie warunków do poprawy systemu wsparcia seniorów, realizację zadań w obszarze aktywnego starzenia się i innych form współpracy wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej z udziałem seniorów, monitorowanie wdrażanych rozwiązań. Departament prowadzi również współpracę z organizacjami i instytucjami, które kierują swoje działania do osób starszych¹⁵.

Kolejnym krokiem w budowaniu polityki senioralnej¹⁶ oraz wspieraniu aktywnej starości było przyjęcie Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012–2013¹⁷. Celem głównym Programu była poprawa jakości życia osób starszych – czyli według przyjętej w Programie definicji, powyżej 60. roku życia – poprzez ich aktywizację społeczną. Wśród celów szczegółowych wyróżniono takie, jak:

- zwiększenie różnorodności i poprawa jakości oferty edukacyjnej dla osób starszych;

- tworzenie warunków dla integracji wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury społecznej;

- rozwój zróżnicowanych form aktywności społecznej seniorów, w tym upowszechnianie wolontariatu, partycypacji w procesach decyzyjnych, w życiu społecznym, w tym udział osób starszych w kształtowaniu polityki publicznej;

- zwiększenie dostępności i podniesienie jakości usług społecznych oraz wspieranie działań na rzecz samopomocy i samoorganizacji osób starszych.

W Programie przewidziano tzw. komponent długookresowy (systemowy) oraz tzw. komponent krótkookresowy (konkursowy), powtarzany cyklicznie w latach 2012–2013. Pierwszy z nich polegał na wypracowaniu założeń długofalowej polityki senioralnej. Zadanie to było realizowane przez Minis-

---

13 Zarządzenie Nr 68 Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2012 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej. M.P. z 2012 r., poz. 590.

14 Zarządzenie Nr 153 Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 grudnia 2015 roku w sprawie nadania statutu Ministerstwu Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. M.P. z 2015 r., poz. 1304.

15 *Departament Polityki Senioralnej*. <https://www.mpips.gov.pl/seniorzyaktywne-starzenie/departament-polityki-senioralnej/> [data dostępu: 20.04.2017].

16 Wcześniej w literaturze przedmiotu wyróżniano dwa aspekty polityki społecznej – politykę społeczną wobec ludzi starych oraz politykę społeczną wobec starości; zob. B. SZATUR-JAWORSKA: *Ludzie starzy i starość w polityce społecznej*. Warszawa, ASPRA-JR, 2000.

17 Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012–2013. Załącznik do: Uchwała Nr 137 Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012–2013. M.P. z 2012 r., poz. 642.

terstwo Pracy i Polityki Społecznej we współpracy z innymi resortami, organizacjami obywatelskimi oraz środowiskami naukowymi i eksperckimi.

Podmioty aplikujące o środki finansowe w ramach komponentu konkursowego mogły składać oferty mieszczące się w zakresie następujących priorytetowych działań: Priorytet I. Edukacja osób starszych; Priorytet II. Aktywność społeczna promująca integrację wewnątrzpokoleniową i międzypokoleniową; Priorytet III. Partycypacja społeczna osób starszych; Priorytet IV. Usługi społeczne dla osób starszych (usługi zewnętrzne). Komponent konkursowy służył zatem wsparciu organizacji reprezentujących interesy osób starszych oraz działających na ich rzecz, zwłaszcza w dziedzinie aktywizacji społecznej. Współpraca międzysektorowa, szczególnie na poziomie lokalnym, stanowiąca jedno z założeń Programu, miała istotnie zwiększyć efektywność działań.

Koszt realizacji Programu w latach 2012–2013 wyniósł 60 mln zł i został pokryty z budżetu państwa. Budżet Programu składał się z dwóch części – środki przeznaczone na dotacje (95%) i środki techniczne (5%). Dotacje były przyznawane przez ministra pracy i polityki społecznej, w trybie otwartego konkursu ofert. Wynosiły każdorazowo od 20 tys. zł do 200 tys. zł, natomiast wartość koniecznego wkładu własnego (pieniężnego oraz osobowego) ustalono na poziomie 10% wartości danego projektu. Środki techniczne zostały przeznaczone na obsługę Programu (komponent konkursowy), wymianę dobrych praktyk oraz monitoring i ewaluację rezultatów Programu, a także realizację założeń komponentu systemowego¹⁸.

W lutym 2013 roku, w ramach komponentu systemowego Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012–2013, została powołana Rada ds. Polityki Senioralnej¹⁹, jako organ pomocniczy Ministra Pracy i Polityki Społecznej.

Jednym z istotnych rozwiązań, które ma przyczynić się do wzmocnienia aktywności obywatelskiej osób starszych, było przyjęcie przez Sejm RP Ustawy z dnia 11 października 2013 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym²⁰. Na jej mocy treść ustawy uzupełniono o art. 5c, dający radom gmin podstawę prawną do tworzenia gminnych rad seniorów. Przepis wszedł w życie 30 listopada 2013 roku. Zgodnie z treścią art. 5c Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym²¹, gmina sprzyja solidarności międzypokole-

¹⁸ Ibidem, s. 18–30.

¹⁹ Zarządzenie Nr 2 Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 lutego 2013 r. w sprawie powołania Rady do spraw Polityki Senioralnej. Dz.Urz. Min. Prac. i Pol. Społ. z 26 lutego 2013 r., poz. 2, z późn. zm.

²⁰ Ustawa z dnia 11 października 2013 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym. Dz.U. z 2013 r., poz. 1318.

²¹ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 446, z późn. zm.

niowej oraz tworzy warunki do pobudzania aktywności obywatelskiej osób starszych w społeczności lokalnej. Rada gminy, z własnej inicjatywy lub na wniosek zainteresowanych środowisk, może utworzyć gminną radę seniorów²². Gminna rada seniorów pełni funkcje: konsultacyjną, doradczą i inicjatywną²³. Składa się z przedstawicieli osób starszych oraz przedstawicieli podmiotów działających na rzecz osób starszych, w szczególności przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz podmiotów prowadzących uniwersytety trzeciego wieku²⁴. Rada gminy, powołując gminną radę seniorów, nadaje jej statut określający tryb wyboru jej członków i zasady działania, dążąc do wykorzystania potencjału działających organizacji osób starszych oraz podmiotów działających na rzecz osób starszych, a także zapewnienia sprawnego sposobu wyboru członków gminnej rady seniorów²⁵. Rada gminy może w statucie jednostki pomocniczej upoważnić ją do utworzenia rady seniorów jednostki pomocniczej²⁶.

W uzasadnieniu do projektu Ustawy o zmianie ustawy o samorządzie gminnym czytamy: „Inspiracją do przygotowania zmiany ustawy o samorządzie gminnym jest zidentyfikowanie sytuacji osób starszych, jak i pogłębiona analiza dotycząca procesów społecznych i demograficznych zachodzących w naszym kraju. Celowość projektowanej nowelizacji była przedmiotem publicznej debaty prowadzonej w 2012 roku podczas wydarzeń związanych z obchodami Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej oraz Roku Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Cele nowelizacji opracowane zostały przez Parlamentarny Zespół ds. Uniwersytetów Trzeciego Wieku, a jej założenia publicznie przedstawione podczas I Kongresu Uniwersytetów Trzeciego Wieku (19 marca 2012 roku). [...] Jednym z najważniejszych długofalowych wyzwań rozwojowych wobec osób starszych jest ich aktywizacja obywatelska w środowisku miejsca zamieszkania, która powinna się stać samoistnym celem polityki wobec osób starszych. [...] Zadaniem ustawodawcy w tym zakresie powinno być stworzenie jasnych podstaw prawnych umożliwiających praktyczne popularyzowanie idei przedstawicielstwa seniorów przy organach samorządu terytorialnego i powoływanie gminnych rad seniorów. Rady te będą reprezentować interesy i potrzeby starszych mieszkańców wobec władz samorządowych i brać

---

22 Ibidem, art. 5c ust. 2.

23 Ibidem, art. 5c ust. 3. Szerzej zob. W. BORCZYK, D. JACHIMOWICZ, W. NALEPA: *Gminne Rady Seniorów w praktyce – wybrane zagadnienia*. Nowy Sącz, Fundacja Europejski Instytut Rozwoju Obywatelskiego, 2014, s. 23–25.

24 Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym..., art. 5c ust. 4.

25 Ibidem, art. 5c ust. 5.

26 Ibidem, art. 5c ust. 6.

udział w formułowaniu oraz przekazywaniu opinii i stanowisk dotyczących nie tylko strategicznych, ale i bieżących planów rozwoju gminy²⁷.

Wskazywanym niedostatkim wprowadzonej regulacji był brak definicji osoby starszej, „co w konsekwencji doprowadziło do indywidualnego rozumienia tego terminu, a w ślad za tym uznaniowego kształtowania uczestnictwa tych osób w składach rady seniorów²⁸. Po dwóch latach niedopatrzenie zostało skorygowane. W Ustawie z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych²⁹ określono, że osobą starszą jest osoba, która ukończyła 60. rok życia. Wprowadzenie jednoznacznego kryterium wiekowego niewątpliwie wymusi dokonanie stosownej zmiany rozwiązań statutowych, jeśli nie są one zbieżne z przepisem³⁰.

Należy podkreślić, że rady seniorów funkcjonowały jeszcze przed wejściem w życie nowelizacji Ustawy o samorządzie gminnym. Najczęściej tworzone były wówczas zarządzeniem wójta, burmistrza, prezydenta miasta lub (znacznie rzadziej) uchwałą rady gminy lub miasta³¹. Wyniki badania przeprowadzonego w ramach programu „Zoom na rady seniorów³²” pozwala-

---

27 Druk nr 1572. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencji. Warszawa, 24 maja 2013 roku. <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=1572> [data dostępu: 15.04.2017].

28 M. AUGUSTYNIAK et al.: *Gminne rady seniorów – wykładnia przepisów i efekty ich stosowania. Wzory i schematy działań*. Warszawa, Wolters Kluwer, 2016, s. 204.

29 Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych. Dz.U. z 2015 r., poz. 1705.

30 M. AUGUSTYNIAK et al.: *Gminne rady seniorów...*, s. 205.

31 Ibidem, s. 17, 93–97.

32 „Zoom na rady seniorów” to ogólnopolski program wspierania współpracy rad seniorów i samorządów gminnych, realizowany przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „e”. Do tej pory odbyły się trzy edycje programu. W ramach pierwszej edycji – „Zoom na rady seniorów” (2014–2015) Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „e”, przy współudziale Fundacji Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” oraz Fundacji na rzecz Wspólnot Lokalnych „Na miejscu”, przeprowadziło badanie dotyczące działalności gminnych rad seniorów w Polsce. Edycję tę zakończono I Ogólnopolskim Spotkaniem Rad Seniorów, które odbyło się 16 lutego 2015 roku w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej. Przybyło na nie niemal 300 osób z całego kraju, w tym członkowie rad seniorów, samorządowcy, parlamentarzyści i eksperci partycypacji publicznej. Spotkanie zostało zorganizowane przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „e” oraz Sejmową Komisję Polityki Senioralnej. Celem drugiej edycji programu – „Zoom na rady seniorów. Uniwersytet Obywatelski” (2015–2016) było wzmocnienie partnerskiej współpracy rad seniorów z samorządem lokalnym. Dzięki inicjatywie 10 rad seniorów i 10 samorządów otrzymano wsparcie w zidentyfikowaniu ważnych dla obu stron obszarów polityki lokalnej, w których dostrzegają pole do współdziałania. Z kolei celem trzeciej edycji programu – „Zoom na rady seniorów. Masz Radę, masz wpływ” (czerwiec–grudzień 2016) było wspieranie rozwoju rad i ich współpracy z samorządem, w celu zapewnienia radom realnego wpływu na podnoszenie jakości życia osób starszych w gminie. W dniach 19–20 października 2016 roku odbyło się w Warszawie i Legionowie II Ogólnopolskie Spotkanie Rad Seniorów, zorganizowane przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „e”, Urząd Miasta Legionowa i Radę Seniorów w Legionowie. Wzięło w nim udział ponad 100 osób z całej Polski. Spotkanie umożliwiło wymianę w zakresie dobrych praktyk, zdobycie wiedzy na temat działalności rad seniorów,

ją stwierdzić, że od 2006 roku do listopada 2013 roku powstało w ten sposób 46 rad³³.

Od czasu nowelizacji Ustawy o samorządzie gminnym liczba rad seniorów w całej Polsce istotnie się zwiększyła. W maju 2016 roku rady seniorów funkcjonowały w 197 gminach. W poszczególnych województwach ich liczba wynosiła: śląskie – 25, mazowieckie – 17, małopolskie – 17, dolnośląskie – 16, wielkopolskie – 16, opolskie – 15, pomorskie – 13, kujawsko-pomorskie – 12, podkarpackie – 11, lubelskie – 10, warmińsko-mazurskie – 9, lubuskie – 8, podlaskie – 8, zachodniopomorskie – 8, łódzkie – 7, świętokrzyskie – 5³⁴.

Przepisy Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym³⁵ oraz Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa³⁶ nie upoważniają organów stanowiących tych jednostek do tworzenia rad seniorów³⁷. Można jednak wskazać przykłady powołania takiego organu konsultacyjnego uchwałą zarządu powiatu³⁸ czy zarządu województwa³⁹.

Gminna rada seniorów, będąca ciałem konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym, może pełnić istotną rolę w kształtowaniu lokalnej polityki senioralnej, przyczyniając się tym samym do kreowania działań wzmacniających pozycję osób starszych w społeczności lokalnej.

Rada Ministrów, na posiedzeniu 24 grudnia 2013 roku, przyjęła tzw. Pakiet dla seniorów, który obejmował tak istotne dokumenty, jak: Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020⁴⁰, Rządowy Program

---

rozwijanie współpracy rad z samorządem lokalnym oraz podnoszenie kompetencji rad wynikających z funkcji określonych w art. 5c Ustawy o samorządzie gminnym. *O projekcie*. <http://zoomnaradyseniorow.pl/o-projekcie/> [data dostępu: 18.04.2017].

33 Większość z nich działała na obszarze gminy, ale powstały też takie, które funkcjonowały na poziomie województwa (dolnośląskiego, pomorskiego, podlaskiego), powiatu (konińskiego) czy jednej z dzielnic (warszawskiej Białoleki). *Zoom na rady seniorów. Diagnoza funkcjonowania*. Konsult. K. STARZYK, M. WIŚNICKA. http://zoomnaradyseniorow.pl/wp-content/uploads/2014/12/ZOOM-www_ost.pdf [data dostępu: 14.04.2017], s. 11–12.

34 *Rady seniorów w Polsce. Podstawa prawna i liczba*. <http://radyseniorow.pl/rady-seniorow-w-polsce-podstawa-prawna-i-liczba/> [data dostępu: 19.04.2017].

35 Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym. Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 814, z późn. zm.

36 Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa. Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 486, z późn. zm.

37 R. MARCHAJ: *Samorządowe konsultacje społeczne*. Warszawa, Wolters Kluwer, 2016, s. 216.

38 Uchwała Nr 107/14 Zarządu Powiatu w Radzynie Podlaskim z dnia 22 października 2014 roku w sprawie powołania Powiatowej Rady do Spraw Seniorów.

39 Uchwała Nr 121/1570/16 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 1 sierpnia 2016 roku w sprawie powołania Lubuskiej Społecznej Rady Seniorów.

40 Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020. Załącznik do: Uchwała Nr 238 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie przyjęcia dokumentu Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020. M.P. z 2014 r., poz. 118.

na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020⁴¹ oraz program „Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+”⁴².

Przyjmując Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020 (ZDPS), dopełniono zobowiązania przewidzianego w Rządowym Programie na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012–2013. Zgodnie z ZDPS, polityka senioralna⁴³ to ogół celowych działań organów administracji publicznej wszystkich szczebli oraz innych organizacji i instytucji, które realizują zadania i inicjatywy kształtujące warunki godnego i zdrowego starzenia się. Celem polityki senioralnej jest wspieranie i zapewnienie możliwości aktywnego starzenia się w zdrowiu oraz prowadzenia przez seniorów samodzielnego, niezależnego i satysfakcjonującego życia, nawet przy pewnych ograniczeniach funkcjonalnych. Podobnie jak w przypadku Rządowego Programu, twórcy dokumentu za osobę starszą uznali osobę, która ukończyła 60. rok życia.

ZDPS mają charakter ramowy. W dokumencie zostały wskazane następujące obszary wymagające podejmowania działań w ramach polityki senioralnej: zdrowie i samodzielność osób starszych; aktywność zawodowa osób 50+⁴⁴; aktywność edukacyjna, społeczna i kulturalna osób starszych; relacje międzypokoleniowe oraz tzw. srebrna gospodarka.

Głównym celem polityki senioralnej w obszarze zdrowie i samodzielność jest tworzenie warunków dla jak najdłuższego utrzymywania dobrego sta-

---

41 Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. Załącznik do: Uchwała Nr 237 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. M.P. z 2014 r., poz. 52.

42 Program Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+. Załącznik do: Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia Programu Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+. M.P. z 2014 r., poz. 115.

43 „W pracach nad założeniami polityki senioralnej wykorzystano koncepcję aktywnego starzenia się, które jest definiowane jako proces umożliwiający zarówno jednostkom, jak i grupom społecznym zagospodarowanie ich potencjału z perspektywy całego życia, zachowania zarówno dobrostanu psychicznego i fizycznego, jak i aktywności zawodowej, społecznej oraz niezależności i samodzielności. [...] Niektóre ujęcia aktywnego starzenia się ograniczają się tylko do wydłużania aktywności zawodowej starszych pracowników. Natomiast ONZ podkreśla, że na starzenie się należy patrzeć jako na wynik długiego procesu, a nie stan wynikający z osiągnięcia pewnego wieku. Zgodnie z definicją aktywnego starzenia się WHO. *What Is Active Ageing?* W: World Health Organisation. http://www.who.int/ageing/active_ageing/en/”. Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020..., s. 5.

44 Program „Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+” zawiera szersze omówienie kwestii aktywizacji zawodowej i jest komplementarny względem Założeń Długofalowej Polityki Senioralnej na lata 2014–2020.

nu zdrowia i autonomii. W zakresie aktywizacji zawodowej za podstawowy cel uznano zaplanowanie i podjęcie działań, które pozwolą na jak najlepsze wykorzystanie potencjału osób starszych na rynku pracy, a tym samym na zwiększenie i przedłużenie aktywności zawodowej osób, które przekroczyły 50. lub 60. rok życia. Jeśli chodzi o aktywność edukacyjną, społeczną i kulturalną, kierunek polityki senioralnej wyznacza wspieranie idei uczenia się wśród osób starszych oraz obywatelska i społeczna aktywizacja, w tym rozwój oferty edukacyjnej dla seniorów, rozwój i wspieranie ich aktywności społecznej (zaangażowanie obywatelskie i wolontariat), zwiększenie uczestnictwa osób starszych w kulturze, zarówno jako jej odbiorców, jak i twórców. Bardzo istotnym obszarem jest srebrna gospodarka (*silver economy*), zwana też gospodarką senioralną. Pod pojęciem tym rozumie się system ekonomiczny ukierunkowany na wykorzystanie potencjału osób starszych i uwzględniający ich potrzeby⁴⁵. Według Elżbiety Trafiałek srebrna gospodarka: „[...] nie jest odrębnym segmentem, lecz syntezą – słowem-kluczem szeroko rozumianego rynku, otwartego na specyficzne oczekiwania populacji w starszym wieku. Populacji o zróżnicowanych potrzebach, możliwościach, aspiracjach, upodobaniach i deficytach, o zróżnicowanym poziomie kondycji ekonomicznej, fizycznej i psychicznej”⁴⁶. W ZDPS wskazano, że starzenie się społeczeństwa należy traktować nie jako zagrożenie, lecz jako wyzwanie i szansę na osiągnięcie wzrostu gospodarczego i poprawę konkurencyjności Polski. Stąd też przyjęto, że polityka senioralna dotycząca srebrnej gospodarki powinna być skoncentrowana na wspieraniu rozwoju efektywnych rozwiązań dostosowanych do potrzeb i oczekiwań osób starszych. Ostatnim z obszarów są relacje międzypokoleniowe, a głównym celem polityki senioralnej jest tu solidarność pokoleń, jako norma kierunkowa w społeczeństwie, polityce społecznej, kulturze oraz na rynku pracy⁴⁷.

Podstawą Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 stały się doświadczenia z realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012–2013⁴⁸. W związku z tym cel główny, cele szczegółowe oraz priorytety w komponencie konkursowym pozostały niezmiennione. Jak poprzednio, w latach 2014–2020 Program jest finansowany z budżetu państwa, w kwocie 40 mln rocznie. Suma środków przeznaczonych na realizację Programu wyniesie zatem 280 mln zł⁴⁹.

45 Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej...

46 E. TRAFIAŁEK: *Innowacyjna polityka senioralna XXI wieku. Między ageizmem, bezpieczeństwem socjalnym i active ageing*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2016, s. 213.

47 Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej...

48 Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych..., s. 4.

49 Ibidem, s. 24–25.

Wysokość dotacji oraz wymaganego wkładu własnego pozostały na niezmienionym poziomie.

Program „Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+”⁵⁰ to dokument kierunkowy, wyznaczający cele działań podejmowanych przez administrację rządową i samorząd terytorialny na rzecz zwiększenia aktywności zawodowej osób po 50. roku życia. Założono, że w rezultacie realizacji programu wskaźnik zatrudnienia osób w wieku od 55 do 64 lat w 2020 roku powinien znaleźć się na poziomie 50%. W ramach Programu wskazano sześć celów szczegółowych:

- dostosowanie kompetencji oraz podniesienie kwalifikacji osób powyżej 45. roku życia z perspektywy potrzeb rynku pracy;
- rozwój kultury organizacji i środowiska pracy bardziej przyjaznych pracownikom w wieku powyżej 50 lat;
- zwiększenie skuteczności i efektywności działań promujących zatrudnienie i aktywność zawodową;
- wspieranie idei aktywnego i zdrowego starzenia się;
- rozwój współpracy na rzecz wzrostu zatrudnienia osób, które przekroczyły 50. rok życia;
- transfery społeczne wspierające aktywność zawodową osób w wieku przedemerytalnym.

W odniesieniu do każdego z celów szczegółowych zostały określone priorytety oraz kierunki działań. Program nie posiada wydzielonego budżetu. Działania finansowane są z różnych źródeł, między innymi z budżetu państwa, funduszy celowych czy funduszy strukturalnych⁵¹.

Istotną konsekwencją demograficznego starzenia się społeczeństwa jest coraz większa liczba osób starszych wymagających opieki i wsparcia. Dotyczy to szczególnie seniorów samotnie zamieszkujących (problem tzw. singularizacji starości). Biorąc pod uwagę to istotne zjawisko, ustanowiono na lata 2015–2020 program „Senior-WIGOR”⁵². Od 1 stycznia 2017 roku pro-

---

⁵⁰ Program „Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+” został przyjęty przez Radę Ministrów 17 października 2008 roku. Uszczegółowieniem zapisów programu jest Dokument implementacyjny przyjęty przez Radę Ministrów w styczniu 2010 roku i zaktualizowany w marcu 2012 roku (zob. <https://www.mpips.gov.pl/bip/akty-prawne/programy/program-solidarnosc-pokolen-dzialania-dla-zwiekszenia-aktywnosci-zawodowej-osob-w-wieku-50-dokument-implementacyjny/#akapit3> [data dostępu: 24.04.2018]). W okresie od 2008 do 2013 roku podjęto wiele z założonych w programie działań. Nowe zadania stawiane przez współczesność spowodowały konieczność aktualizacji programu. Nowa jego wersja została przyjęta w 2013 roku.

⁵¹ Program Solidarność pokoleń...

⁵² Program wieloletni „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020. Załącznik do: Uchwała Nr 34 Rady Ministrów z dnia 17 marca 2015 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020. M.P. z 2015 r., poz. 341.

gram nosi nazwę „Senior+”⁵³. Celem programu jest zwiększenie aktywnego uczestnictwa seniorów w życiu społecznym poprzez: rozbudowę infrastruktury ośrodków wsparcia w środowisku lokalnym, zwiększenie liczby miejsc w placówkach „Senior+” przez dofinansowanie działań jednostek samorządu, których celem jest rozwój na ich terenie sieci Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+”, zapewnienie seniorom (osobom nieaktywnym zawodowo w wieku powyżej 60 lat) wsparcia przez stworzenie im możliwości korzystania z oferty społecznej aktywizacji, w tym oferty prozdrowotnej, obejmującej między innymi usługi w zakresie aktywności ruchowej lub kinezyterapii, a także oferty edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i opiekuńczej, w zależności od potrzeb stwierdzonych w środowisku lokalnym. W ramach programu udostępniana jest infrastruktura pozwalająca osobom starszym na aktywne spędzanie wolnego czasu, a także zaangażowanie się w działania samopomocowe i na rzecz miejscowej społeczności. Współpraca Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+” z innymi podmiotami podejmującymi podobne inicjatywy może prowadzić do skutecznej aktywizacji seniorów oraz włączenia ich w życie społeczności lokalnych⁵⁴.

Program „Senior+” realizowany jest zatem w formule rozszerzonej o możliwość tworzenia Klubów „Senior+”. Tego typu placówek nie przewidywał Program „Senior-WIGOR”. W jego ramach można było ubiegać się o dofinansowanie jedynie Dziennych Domów „Senior-WIGOR”. Działalność bieżąca Dziennych Domów „Senior+” polega na świadczeniu podstawowych usług w zakresie pomocy w czynnościach dnia codziennego, na zapewnieniu minimum jednego posiłku, w szczególności gorącego, oraz świadczeniu innych usług wspomagających, dostosowanych do potrzeb seniorów. Działalność Klubów „Senior+” polega na motywowaniu osób starszych do działań samopomocowych i wolontariackich⁵⁵. Na program przeznaczono w sumie 340 mln zł (w 2015 roku – 30 mln zł, w 2016 roku – 40 mln zł, w 2017 roku – 30 mln zł, w 2018 roku – 80 mln zł, w 2019 roku – 80 mln zł, w 2020 roku – 80 mln zł)⁵⁶.

---

53 Program wieloletni „Senior+” na lata 2015–2020. Załącznik do: Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. zmieniająca uchwałę w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020. M.P. z 2016 r., poz. 1254.

54 Program wieloletni „Senior+” na lata 2015–2020..., s. 5.

55 Program wieloletni „Senior+”. W: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. <https://www.mpips.gov.pl/seniorzyaktywne-starzenie/program-senior/program-senior/> [data dostępu: 20.04.2017].

56 Program wieloletni „Senior+”..., s. 21.

W 2016 roku – na czteroletnią kadencję – powołano nową Radę ds. Polityki Senioralnej⁵⁷, która jest organem opiniodawczo-doradczym ministra rodziny, pracy i polityki społecznej. Do zadań Rady należy:

- opracowywanie kierunków działań podejmowanych na rzecz osób starszych;
- inicjowanie, wspieranie i promowanie przedsięwzięć z zakresu polityki społecznej na rzecz osób starszych;
- przedstawianie ministrowi propozycji rozwiązań dotyczących rozwoju systemu wsparcia osób starszych.

Obecnie w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej trwają prace nad przygotowaniem dokumentu wyznaczającego kierunki polityki senioralnej „Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo. Solidarność. Uczestnictwo”⁵⁸.

W Polsce wciąż niewielu obywateli uczestniczy w życiu społecznym i kształtowaniu polityki publicznej. Dotyczy to zwłaszcza osób w wieku powyżej 60. roku życia. Przyjęte w ostatnich latach systemowe rozwiązania mogą wzmocnić głos seniorów, który wcześniej dla wielu decydentów był niesłyszalny.

Stworzenie koncepcji polityki senioralnej, powołanie Departamentu Polityki Senioralnej oraz przyjęcie dokumentów wzmacniających pozycję osób starszych w społeczeństwie stanowią istotny krok w budowaniu w Polsce tzw. aktywnej starości. Kompleksowe działania, podejmowane wobec współczesnej sytuacji społecznej seniorów i zjawiska starzenia się społeczeństwa, wymagają jednak ciągłego monitorowania i sukcesywnego dostosowywania ich do zmieniającej się rzeczywistości i ewoluujących potrzeb osób starszych.

Bibliografia

Akty prawne

Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 940/2011/UE z dnia 14 września 2011 r. w sprawie Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej (2012). Dz.U. UE 23.09.2011, L246.

---

⁵⁷ Zarządzenie Nr 9 Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 lutego 2016 roku w sprawie powołania Rady do spraw Polityki Senioralnej. Dz.Urz. Min. Rodz. Prac. i Pol. Społ. z 17 lutego 2016 r., poz. 9.

⁵⁸ „Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo. Solidarność. Uczestnictwo” – prezentacja założeń. W: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. <https://www.mpips.gov.pl/aktualnosc-wszystkie/seniorzy/art,9664,polityka-spoeczna-wobec-osob-starszych-2030-bezpieczenstwo-uczestnictwo-solidarnosc-prezentacja-zalozen.html> [data dostępu: 22.04.2017].

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 446, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym. Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 814, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa. Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 486, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 11 października 2013 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym. Dz.U. z 2013 r., poz. 1318.
- Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych. Dz.U. z 2015 r., poz. 1705.
- Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 lutego 2012 r. w sprawie ustanowienia roku 2012 Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku. M.P. z 2012 r., poz. 65.
- Uchwała Nr 137 Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012–2013. M.P. z 2102 r., poz. 642.
- Uchwała Nr 238 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie przyjęcia dokumentu Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020. M.P. z 2014 r., poz. 118.
- Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia Programu Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+. M.P. z 2014 r., poz. 115.
- Uchwała Nr 237 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. M.P. z 2014 r., poz. 52.
- Uchwała Nr 34 Rady Ministrów z dnia 17 marca 2015 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020. M.P. z 2105 r., poz. 341.
- Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. zmieniająca uchwałę w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020. M.P. z 2016 r., poz. 1254.
- Zarządzenie Nr 68 Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2012 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej. M.P. z 2012 r., poz. 590.
- Zarządzenie Nr 153 Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 grudnia 2015 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. M.P. z 2015 r., poz. 1304.
- Zarządzenie Nr 2 Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 lutego 2013 r. w sprawie powołania Rady do spraw Polityki Senioralnej. Dz.Urz. Min. Prac. i Pol. Społ. z 26 lutego 2013 r., poz. 2, z późn. zm.
- Zarządzenie Nr 9 Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 lutego 2016 r. w sprawie powołania Rady do spraw Polityki Senioralnej. Dz.Urz. Min. Rodz. Prac. i Pol. Społ. z 17 lutego 2016 r., poz. 9.

Archiwalia

Druk nr 1572. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. VII kadencja. Warszawa, 24 maja 2013 roku. <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=1572> [data dostępu: 15.04.2017].

Opracowania zwarte

- AUGUSTYNIAK M. et al.: *Gminne rady seniorów – wykładnia przepisów i efekty ich stosowania. Wzory i schematy działań*. Warszawa, Wolters Kluwer, 2016.
- BŁĘDOWSKI P., CZAPIŃSKI J.: *Aktywność społeczna osób starszych w kontekście percepcji Polaków. Diagnoza społeczna 2013. Raport tematyczny*. Warszawa, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2014.
- BORCZYK W., JACHIMOWICZ D., NALEPA W.: *Gminne Rady Seniorów w praktyce – wybrane zagadnienia*. Nowy Sącz, Fundacja Europejski Instytut Rozwoju Obywatelskiego, 2014.
- Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 w Polsce. *Raport ewaluacyjny*. Warszawa, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2013. <https://www.mpips.gov.pl/seniorzyaktywne-starzenie/europejski-rok-aktywnosci-osob-starszych-i-solidarnosci-miedzypokoleniowej-2012/raport-ewaluacyjny/> [data dostępu: 18.04.2017].
- Ludność w 2016 roku*. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny, 2017.
- Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2015 roku. Stan w dniu 31 XII*. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny, 2016.
- MARCHAJ R.: *Samorządowe konsultacje społeczne*. Warszawa, Wolters Kluwer, 2016.
- Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2014 roku*. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny, 2015.
- SZATUR-JAWORSKA B.: *Ludzie starzy i starość w polityce społecznej*. Warszawa, ASPRA-JR, 2000.
- TRAFIAŁEK E.: *Innowacyjna polityka senioralna XXI wieku. Między ageizmem, bezpieczeństwem socjalnym i active ageing*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2016.
- Uniwersytety Trzeciego Wieku – wstępne wyniki badania za rok 2014/2015*. Departament Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, Urząd Statystyczny w Gdańsku, [s.a.].
- ZIĘBIŃSKA B.: *Uniwersytety Trzeciego Wieku jako instytucje przeciwdziałające marginalizacji osób starszych*. Katowice, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, 2010.
- Zoom na rady seniorów. Diagnoza funkcjonowania*. Konsult. K. STARZYK, M. WIŚNICKA. http://zoomnaradyseniorow.pl/wp-content/uploads/2014/12/ZOOM-www_ost.pdf [data dostępu: 14.04.2017].

Źródła internetowe

- Aktywność społeczna*. W: Encyklopedia PWN. <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/aktywnosc-spoleczna;3867107.html> [data dostępu: 21.04.2017].
- Fundacja „Ogólnopolskie Porozumienie Uniwersytetów Trzeciego Wieku”. <http://www.fundacjaoptw.pl/> [data dostępu: 24.04.2017].
- O projekcie*. <http://zoomnaradyseniorow.pl/o-projekcie/> [data dostępu: 18.04.2017].
- Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku. <http://www.federacjaoptw.pl/> [data dostępu: 24.04.2017].

„Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo. Solidarność. Uczestnictwo” – prezentacja założeń. W: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. <https://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/seniorzy/art,9664,polityka-spoeczna-wobec-osob-starszych-2030-bezpieczenstwo-uczestnictwo-solidarnosc-prezentacja-zalozen.html> [data dostępu: 22.04.2017].

Program wieloletni „Senior+”. W: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. <https://www.mpips.gov.pl/seniorzyaktywne-starzenie/program-senior/program-senior/> [data dostępu: 20.04.2017].

Rady seniorów w Polsce. Podstawa prawna i liczba. <http://radyseniorow.pl/rady-seniorow-w-polsce-podstawa-prawna-i-liczba/> [data dostępu: 19.04.2017].

Uniwersytety trzeciego wieku. http://senior.gov.pl/katalog_dobrych_praktyk/strona/14 [data dostępu: 8.04.2018].

What Is Active Ageing? W: World Health Organisation. http://www.who.int/ageing/active_ageing/en/ [data dostępu: 24.04.2017].

JOANNA LUSTIG

Measures in Favour of Social Activation of the Elderly in Poland

ABSTRACT: The article presents the most important undertakings from the years 2012–2016, the aim of which was to strengthen social activity of elderly people and improve their quality of life. The author raises the following issues: senior policy assumptions, the concept of the Government Programme for Senior Citizens Social Activity, the importance of the Universities of the Third Age, the creation of the Department of Senior Policy, the establishment of the Council for Senior Policy, as well as legal regulations enabling the creation of senior citizens’ councils. Therefore, the article contains a description of key initiatives that offered seniors the opportunity to influence the surrounding reality. However, due to its limited size, it does not exhaust all the issues related to possible aspects of social activity of elderly people.

KEY WORDS: social activity, senior policy, senior citizens’ councils